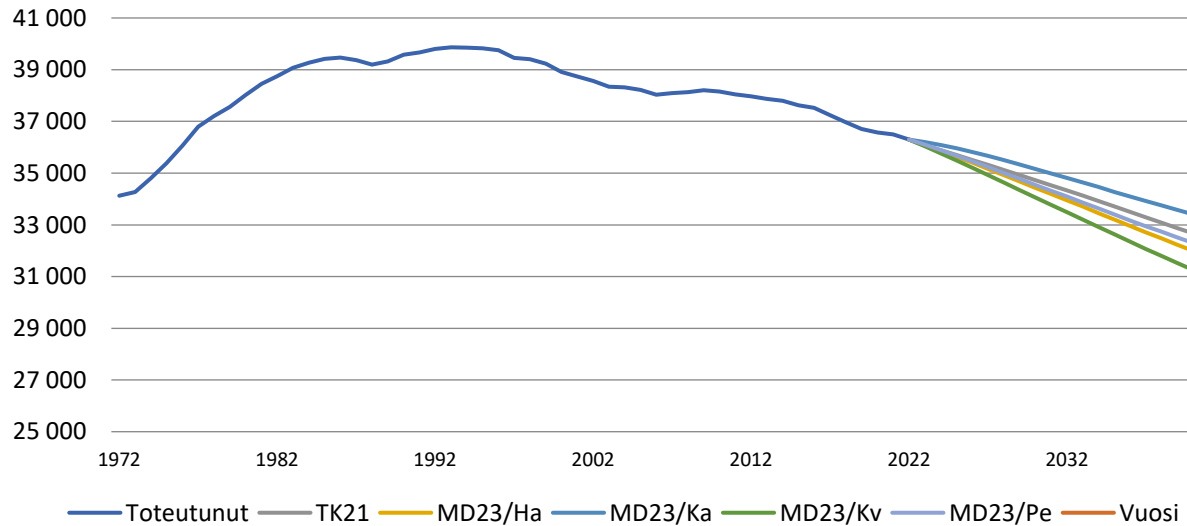

Talouden sopeuttamisen viitekehys

Talouden sopeuttamistyötä tarvitaan Kajaanissa lähivuosien aikana. Arvioidun väestökehityksen myötä kaupungin palveluiden tarve laskee merkittävästi ja palvelutarjontaa ja palveluverkkoa on sopeutettava vastaavasti. Investointitasojen ennakoidaan säilyvän korkealla tasolla tulevan vuosikymmenen loppuun saakka ja velkaantumisen lisääntyvän.

Kajaanin väestökehitys 1972-2022 ja ennuste 2023-2040

MDI on mallintanut vuonna 2023 väestökehitystä neljällä skenaariolla: Perusura-skenaario olettaa, että maan sisäinen muuttoliike seuraa tulevaisuudessa pidemmän ajanjakson logiikkaa. Korona-pandemia muutti osin kaupungistumisen volyyymia, mutta koronavuodet olivat myös osin poikkeamaa. Kaupungistumisen skenaariossa oletetaan, että korona-ajan muuttoliike oli täysin poikkeuksellista aikaa, ja muuttoliike palautuu koronaa edeltävälle, keskittävälle uralle tulevaisuudessa. Hajautumisessa oletetaan, että korona-ajan muuttoliike (ml. vuosi 2022) on uusi normaali, ja muuttoliike jakautuu aiempaa tasaisemmin maan sisällä. Kansainvälistyvä Suomi -skenaariossa oletetaan, että maan sisäisen muuttoliikkeen oletamat vastaavat perusuraa, ja maahanmuutto tulee tulevaisuudessa olemaan aiempaa suurempaa.

Kaikissa näissä ennusteissa Kajaanin väkiluku laskee vuoden 2029 tienoilla alle 35 000:n, vuoden 2033 tienoilla alle 34 000:n ja vuoden 2037 tienoilla alle 33 000:n. Väestöllinen huoltosuhde eli alle 15-vuotiaiden ja 65 vuotta täyttäneiden määrän suhde 15–64-vuotiaiden määrään heikkenee. Väestö vanhenee ja sukupuolirakenne vinoutuu. Väestörakenteen muuttuessa ikääntyneiden palvelukysyntä kasvaa ja lasten ja nuorten palvelujen tarve vähenee.

Talouden sopeuttamisen tavoite

Sopeuttamistarve on laskettu Kajaanin kaupungin toimialojen ja liikelaitosten vuoden 2024 palvelutasolla talousarvioiden 2024 perusteella. Laskelma huomioi tiedossa olevat kunta-alan palkkaratkaisun kustannusvaikutukset ja yleisen kustannustasokehityksen. Verorahoitus on arvioitu talousarvion 2024 tasolla huomioiden tiedossa olevat muutokset. Verorahoituksen tulevien vuosien arvioinnissa huomioidaan tiedossa olevat lainsäädännön muutokset ja väestörakenteen muutoksen vaikutus valtionosuuksiin.

Sopeutustarve on laskettu oletuksella, että esitetyt investoinnit suunnittelukaudella 2024–2026 toteutetaan. Investointien pidemmän tähtäimen suunnitelmaa vuodesta 2027 eteenpäin ei ole laadittu, joten investointien määrä on arvioitu laskelmaan. Tulevien vuosien investointitason määrittämistä ohjaa lainakannan kehitykseen liittyvä tavoiteasetanta. Talousarvion 2024 mukaan lainakanta ei saa suunnittelukaudella v.2026 loppuun mennessä ylittää vuoden 2022 tasoa 138 milj. euroa. Tasapainoisen talouden tavoitteena on, ettei kaupunki velkaannu lisää pitkällä aikavälillä. Kestävän investointitason määrittämiseen liittyy myös talouden sopeuttamisessa onnistuminen. Mikäli emme onnistu sopeuttamaan käyttötaloutta tavoitteen mukaisesti on investointeja vähennettävä ja mikäli puolestaan onnistumme sopeuttamisessa ennakoitua paremmin, investointeja voidaan lisätä.

Talouden sopeuttamissuunnitelman päivittämisen tavoitteena on **3,5 milj. euron pysyvät sopeutustoimet** toimintakatteen vahvistamiseksi vuodesta 2025 alkaen. Sopeuttamisessa keskeistä on myös TE-uudistuksen siirtyvien kustannusten ja siirtyvän valtionosuusrahoituksen täysimääräinen tasapainottaminen vuodesta 2025 alkaen.

Kajaanin kaupungin talouden painelaskelma: Sopeutettu 3,5 milj. euroa vuodesta 2025 alkaen

Kajaanin kaupunki		sopeutustarve		sopeutustarve						
Peruskaupunki ja liikelaitokset		3 500		3 500						
Tuloslaskelma (1.000 €) ulkoiset	TP2022	TA 2023 Muutettu	TA 2024	TS 2025 laskennallinen	TS 2026 laskennallinen	2027	2028	2029	2030	keskiarvo 2024-2030
Toimintakate	-268 817	-126 438	-129 355	-135 043	-134 444	-136 730	-139 054	-141 418	-143 822	
<i>Toimintakateen muutos %</i>	1,6	3,9	2,3	4,4	-0,4	1,7	1,7	1,7	1,7	
Verorahoitus yhteensä	279 789	128 698	133 807	140 434	141 655	145 055	148 246	151 656	154 537	
<i>Verorahoituksen muutos %</i>	4,4	-0,6	4,0	5,0	0,9	2,4	2,2	2,3	1,9	
Rahoitustuotot ja -kulut	3 532	12 041	8 556	9 049	8 936	8 936	8 936	8 936	8 936	
Vuosikate	14 505	14 301	13 009	14 440	16 147	17 261	18 128	19 174	19 651	16 830
	0									
Suunnitelmapoistot	-16 181	-17 254	-16 637	-17 062	-17 143	-17 704	-18 285	-18 672	-19 040	
Arvon alentumiset	-611									
	0									
Satunnaiset erät	1 852									
	0									
Tilikauden tulos	-435	-2 951	-3 628	-2 622	-996	-443	-157	502	611	-962
Tilinpäätössiirrot yhteensä	961	215	1 557	1 468	1 468	1 468	1 468	1 468	1 468	0
Tilikauden yli- / alijäämä	525	-2 736	-2 071	-1 154	472	1 025	1 311	1 970	2 079	519
Nettoinvestoinnit	14 752	19 603	20 231	20 249	18 778	23 400	23 400	23 400	18 400	
Lainakanta	138 260	118 000	125 400	131 100	133 600	139 739	145 011	149 237	147 986	

Talouden sopeuttamisen periaatteet

Kunnan talouden tasapaino on yksinkertaisuudessaan käyttötalouden tasapainoa, jolloin tulot kattavat menot. Menoihin lasketaan käyttöomaisuuden suunnitelman mukaiset poistot. Jos tulot eivät kata kaikkia menoja, sanotaan tuloksen olevan alijäämäinen ja kunnan talouden olevan epätasapainossa. Talouden tasapainoa voidaan tarkastella myös rahoitustasapainon näkökulmasta, eli kuinka kunnan vuosikate riittää kattamaan nettoinvestoinnit ja lainakannan lyhentämisen. Kuntalaki velvoittaa kuntaa pitämään taloutensa tasapainossa.

Julkisia yhteisiä varoja on käytettävä mahdollisimman tehokkaasti ja tuloksellisesti. Tämä tarkoittaa, että toimintojen on oltava niin tehokkaita ja taloudellisia kuin mahdollista, eikä julkisia varoja pidä muutenkaan tuhlaata. Menojen lisäysten on aina perustuttava johonkin yhteiseen demokraattiseen päätökseen tai valtion lailla säätämään paktoon. Kunta ylläpitää vain tehokkaimpia ja taloudellisimpia palveluita, mukaan lukien palveluverkot.

Kajaanin kaupungin talouden sopeuttamistoimenpiteet suunnitellaan huolellisesti ja niiden vaikutukset arvioidaan. Sopeuttaminen toteutetaan vastuullisesti, tasapuolisesti ja syrjimättömästi ja yhdessä henkilöstön kanssa.

Kajaanin kaupungin talouden sopeuttaminen edellyttää vuodesta 2025 alkaen konkreettisesti:

- pysyvää tekemisen määrän ja/tai laadun vähentämistä
- ja/tai pysyvää tulojen lisäämistä.

Kaupungin palveluissa, joissa toimintakausi on muu kuin kalenterivuosi, sopeutustoimet on esitettävä siten, että ne vaikuttavat täysimääräisesti jo vuoden 2025 alusta lukien, käytännössä tarvittaessa 1.8.2024 alkaen.

Käyttötalous

- Sopeuttamisella on vaikutusta tekemisen määrään ja/tai laatuun. Jos jokin rahamäärä poistetaan talousarviosta, sen taustalla oleva lopputulos jää tekemättä tai toteutumatta.
- Sopeutusta voidaan tehdä toimintaa tehostamalla esimerkiksi toimintojen uudelleen organisoinnilla, automatisoinnilla ja ulkoistamalla.
- Sopeutusta voidaan tehdä tuottavuutta parantamalla esimerkiksi resurssien käytön tehostamisella ja työtehtäviä uudelleen järjestämällä.
- Kaupungilla on käytössä jatkuva henkilöstösuunnittelu, joka pitää sisällään vapautuvien vakanssien tarkastelun ja rekrytointien aikatauluttamisen sekä rekrytointilupakäytännön.
- Palvelutuotannossa priorisoidaan voimakkaasti ajatusta ”sisältö ennen seinää”.
- Palveluverkon kunnossapitoresurssit varmistetaan elinkaarikustannusten minimoimiseksi. Huolellisella rakennusten kunnossapidolla ja vuosi- ja peruskorjausten toteuttamisella ajallaan jatketaan kiinteistöjen käyttöikä.
- Talouden sopeuttaminen on myös tulojen vahvistamista.
- Elinvoimapolitiikkaa korostavan ja ulospäin suuntautuvan toimintakulttuurin vahvistaminen edelleen on välttämätöntä myös talouden kestävyyden ja tulopohjan vahvistamiseksi. Kaupungin on vaikutettava aktiivisesti, tavoitteellisesti ja pitkäjänteisesti erilaisissa verkostoissa ja sidosryhmissä sekä elinkeinoelämän suuntaan.
- Mikäli kaupungin taloutta ei kyetä tasapainottamaan menojen supistamisen tai muiden tulojen, kuin verotulojen kasvattamisen kautta, on verojen korottaminen viime kädessä välttämätöntä talouden tasapainottamiseksi.

Investoinnit

- Palveluverkko sopeutetaan kysynnän mukaan.
- Investointikohteiden suunnittelussa on erityisesti huomioitava kustannustehokkuus.
- Investointien osalta noudatetaan periaatetta, jonka mukaan kaupunkikonsernin palveluihin liittyvät tilat ja muu rakennettu ympäristö rakennetaan perustasoisiksi ja tilaratkaisut ovat yksinkertaisia ja monikäyttöisiä.
- Investointeja suunniteltaessa panostetaan kustannusarvioiden laadintaan ja selvitetään edullisimmat toteutusvaihtoehdot elinkaarikustannusten näkökulmasta sekä lasketaan ennakoitavat vuosittaiset käyttötalouden lisäkustannukset (poistot, rahoituskulut ja ylläpitokustannukset, sekä mahdollisesti tyhjilleen jäävien tilojen kustannukset). Investoinneissa hyödynnetään esimerkiksi talousohjattua rakentamista.
- Pidättyään sellaisista uusista ei-välttämättömistä investoinneista, jotka eivät suurella todennäköisyydellä lisää kaupungin verotuloja, eli erityisesti asukasmäärää.
- Investointitasoa määrittämistä ohjaa käyttötalouden ja lainakannan kehitys. Investointitasoa voidaan nostaa sopeutustoimia lisäämällä ja toisaalta investointien määrää lasketaan, ellei sopeutusta kyetä toteuttamaan. Näin käyttötalous ja investoinnit kytketään yhdeksi kokonaisuudeksi.

Pidättyään seuraavista talouden epätasapainoon johtavista toimintatavoista

- Uusia palveluja ei synnytetä eikä nykyisiä palveluja laadullisesti paranneta omilla päätöksillä, ellei näitä voida toteuttaa nettokustannuksina lisäämättä tai ellei vastaavan suuruisesta menoleikkauksesta samalla yksilöidysti päätetä.
- Mahdolliset henkilöstön vähentämiseen liittyvät tavoitteet perustuvat ensisijaisesti toiminnan määrän vähentämiseen liittyviin toimenpiteisiin.
- Oman toiminnan siirto ulkopuolisiin organisaatioihin tavalla, joka ei vähennä omia kustannuksia tai lisää kustannuksia kalliimman ostohinnan tai muodostuvan uuden avustusvelvoitteen myötä.
- Menojen alibudjetointi, jolloin toimintaa ei sopeuteta määrärahoihin ja ylitykset ovat vääjäämättömiä.
- Tulojen ylibudjetointi: katetaan (uusia toimintoja) tuloilla, jotka eivät toteudu.
- Lakisääteisen toiminnan vähimmäistasoa ei tunnusteta ja myös sen ylittävä (parempi) toiminta mielletään 'pakolliseksi' tavalla, joka johtaa tehtäväkentän laajentamiseen ja menojen kasvuun